

De waardering van bedrijven voor het mbo: een pilot

Verslag van een pilot-onderzoek naar het
meten van de waardering van het bedrijfsleven
voor het middelbaar beroepsonderwijs

RAPPORT

Ben Hövels (KBA)
Kees Meijer (KBA)
Kees Hoogendijk (EB Management)

Nijmegen, februari 2011

© 2011 Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt te Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Opzet en uitvoering van de pilot	3
3	Eerste zicht op de waardering door bedrijven	7
3.1	De waardering door bedrijven in de betrokken branches	7
3.1.1	De productdimensie	9
3.1.2	De procesdimensie	11
3.1.3	De randvoorwaardelijke dimensie	13
3.1.4	Geen samenwerking of contact (meer) met school	15
3.2	De waardering voor (opleidingen van) de betrokken scholen	16
3.3	De waardering door bedrijven in branche-school-combinaties	17
4	Verbreding en verdieping van onderzoeksgegevens	19
5	Evaluatie van het onderzoeksinstrumentarium	23
5.1	Evaluatie van de vragenlijst	23
5.2	Evaluatie van de veldwerkbenadering	25
5.3	Slotsom	27
6	Leerervaringen en aanbevelingen	29

Bijlage 1 – Inhoud en beschikbaarheid van het Bijlagenboek

1 Inleiding

Het bedrijfsleven is een belangrijke stakeholder voor het middelbaar beroepsonderwijs. Bedrijven – arbeidsorganisaties in de profit en de not-for-profit sfeer – fungeren als afnemers én als co-producenten van mbo-opleidingen.

De waardering van het bedrijfsleven voor mbo-opleidingen kan beschouwd worden als een relevante indicator voor de prestaties van mbo-instellingen. Systematische gegevens hierover zijn niet alleen van belang voor de landelijke beleidsontwikkeling maar kunnen ook impulsen geven aan optimalisering van de relaties op regionaal niveau tussen scholen en bedrijven. Over de waardering van bedrijven voor mbo-opleidingen zijn weliswaar her en der wel gegevens uit incidenteel onderzoek beschikbaar, maar er is tot nog toe geen instrument voorhanden waarmee de waardering op een uniforme manier valide en betrouwbaar gemeten kan worden. Tegen die achtergrond is er behoefte aan een adequaat onderzoeksinstrument.

Ontwikkeling plan van aanpak

In opdracht van het Ministerie van OCW heeft het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt in 2009 een plan van aanpak opgesteld voor het meten van de waardering van het bedrijfsleven voor het middelbaar beroepsonderwijs. Daarbij ging het om een uitgewerkt plan van aanpak voor de uitvoering van een pilot met een beperkt aantal mbo-instellingen en enkele geselecteerde branches. Dit plan van aanpak, inclusief vragenlijst, is uitgebreid in een aparte rapportage neergelegd¹. We vatten de belangrijkste punten uit het plan van aanpak hier nog eens kort samen.

Inhoudelijke kern van dit plan van aanpak is het onderscheid in drie dimensies waarover bedrijven hun waardering kunnen uitspreken: een productdimensie, een procesdimensie en een randvoorwaardelijke dimensie.

De *productdimensie* betreft de waardering van bedrijven voor de bijdrage van het mbo aan hun personeelsvoorziening. In deze productdimensie staat voorop hoe de kwaliteit gewaardeerd wordt van beginnende beroepsbeoefenaren die door mbo-opleidingen zijn afgeleverd.

De *procesdimensie* betreft de waardering van bedrijven voor de rol die het mbo speelt tijdens het verloop van het opleidingsproces. In de procesdimensie staat de bijdrage van het mbo i.c. de school aan het verloop van de bpv voorop.

De *randvoorwaardelijke dimensie* verwijst naar de waardering van bedrijven voor belangrijk geachte randvoorwaarden om prestaties van het mbo op beide voornoemde dimensies te optimaliseren. In de randvoorwaardelijke dimensie staan de samenwerking tussen school en bedrijf alsmede het relatiemanagement tussen school en bedrijf centraal.

Doel van de waarderingsmeting is niet alleen om zicht te krijgen op de waardering van het mbo op elk van deze drie dimensies door bedrijven per branche, maar per ultimo ook op de waardering van bedrijven in specifieke branche-schoolcombinaties.

¹ Hövels, B. en K. Meijer (2009). *Plan van aanpak meting waardering bedrijfsleven*. Nijmegen: KBA (niet gepubliceerd).

Methodologische kern van het ontwikkelde plan van aanpak is dan ook om bedrijven hun waardering te laten uitspreken, niet over mbo-opleidingen in het algemeen maar over concrete mbo-opleidingen die voor hen relevant zijn. Het gaat met andere woorden om de waardering door bedrijven van branche-gerelateerde opleidingen die door een bepaalde school in hun regio worden aangeboden.

Essentiële ijkpunten om de waardering van bedrijven op een verantwoorde manier te meten is uiteraard dat de onderzoeksresultaten beantwoorden aan drie belangrijke criteria: *validiteit*, *betrouwbaarheid* en *dekkingsgraad* (representativiteit). Deze criteria stonden dan ook vóórop als uitgangspunt bij het bepalen van het onderzoeksinstrument en de in het onderzoek te volgen werkwijze.

Uitvoering van pilot

In aansluiting op het ontwikkelde plan van aanpak heeft het Ministerie in samenspraak met VNO/MKB-Nederland en de MBO Raad in het voorjaar van 2010 KBA opdracht gegeven voor de uitvoering van een eerste pilot-onderzoek in een beperkt aantal branches en een beperkt aantal mbo-instellingen. Als *centrale doelstelling* van het pilot-onderzoek is geformuleerd om, door middel van:

- het krijgen van een eerste zicht op de waardering van het bedrijfsleven voor mbo-opleidingen,
- het testen van het eerder ontwikkelde onderzoeksinstrumentarium, en
- het opdoen van leerervaringen met de uitvoerbaarheid van de procedures bij het verzamelen en analyseren van de gegevens,

een gefundeerde beslissing te kunnen nemen over een bredere uitrol van het mbo-waarderingsonderzoek naar meerdere branches en regio's.

Het pilot-onderzoek is in mei 2010 van start gegaan en in de periode juni-juli heeft het veldwerk plaatsgevonden. Het ging daarbij concreet om onderzoek onder bedrijven uit zes branches gericht op opleidingen van zes mbo-instellingen. Het voorliggende rapport bevat de bevindingen van dit pilot-onderzoek.

Opbouw rapport

De verdere opbouw van dit rapport is als volgt.

Hoofdstuk 2 gaat in op de opzet en uitvoering van de pilot. In *hoofdstuk 3* wordt een eerste zicht geboden op de waardering van het mbo door de in de pilot betrokken bedrijven. *Hoofdstuk 4* bevat een verkenning van mogelijkheden om de onderzoeksgegevens te verbreden en te verdiepen. *Hoofdstuk 5* bevat een methodisch-technische exercitie gericht op de evaluatie van het onderzoeksinstrumentarium naar aanleiding van de pilot. In *hoofdstuk 6* tenslotte worden de belangrijkste leerervaringen uit de pilot geformuleerd, inclusief aanbevelingen voor een bredere uitrol van het waarderingsonderzoek.

De achtergronddocumenten waarnaar in dit rapport verwezen wordt zijn opgenomen in een separaat bijlagenboek. Dit uit vijf secties bestaande bijlagenboek kan gedownload worden vanaf de website van KBA (www.kbanijmegen.nl) en kan opgevraagd worden bij KBA, postbus 1422, 6501 BK Nijmegen (zie bijlage 1).

2 Opzet en uitvoering van de pilot

Het pilot-onderzoek is dus gericht op de waardering van bedrijven uit een beperkt aantal branches voor de branche-gerelateerde opleidingen van concreet benoemde scholen i.c. mbo-instellingen. Het ging er met andere woorden om in een aantal regio's te testen in hoeverre het onderzoeksinstrument en de gekozen aanpak geschikt zijn om de waardering van bedrijven uit de branche voor de branchegerelateerde opleidingen van een mbo-instelling uit hun regio te meten. Kern van het onderzoek is een internetenquête onder een groot aantal bedrijven; aangevuld met een beperkt aantal verdiepende interviews.

Selectie van zes branches en scholen

Het ging in het pilot-onderzoek uiteindelijk om de waardering van bedrijven voor mbo-opleidingen per branche-schoolcombinatie.

Op voorstel van VNO/MKB-Nederland zijn voor de pilot zes branches geselecteerd: metaalbewerking, welzijn en maatschappelijke dienstverlening, bakkerijen, installatietechniek, gehandicaptenzorg en hoveniers. Op voorstel van de MBO-Raad zijn voor de pilot zes mbo-instellingen/scholen geselecteerd: AOC Clusius, ROC Leiden, ROC Rivor, ROC Zeeland, ROC Eindhoven en ROC Friese Poort. Dit leidde in principe tot 36 verschillende brancheschoolcombinaties waarover informatie verzameld kan worden.

Steekproef en respons

De steekproef van de bedrijven is getrokken uit het ledenbestand van de respectievelijke brancheorganisaties per postcode-gebied, overeenkomend met de regio van vestiging van de zes betrokken scholen.

De steekproef bestond in totaal uit 3.327 bedrijven. Daarvan waren er maar liefst 2.271 afkomstig uit de installatietechniek; de steekproef van bedrijven uit de andere branches bestond uit 1.056 bedrijven.

Het grote aantal bedrijven in de steekproef uit de installatietechniek moet toegeschreven worden aan de wens van de betreffende brancheorganisatie (Uneto-VNi) om zelf – via het O&O-fonds in de installatietechniek (OTIB) – installatiebedrijven te willen benaderen voor de internetenquête. De andere brancheorganisaties hebben KBA de emailadressen verschaft van hun leden in de betreffende postcoderegio's; deze bedrijven zijn rechtstreeks door KBA benaderd.

In samenspraak met betrokken brancheorganisatie is de gevolgde steekproefprocedure als volgt verlopen:

- voor de installatiebranche zijn per postcode-gebied alle bedrijven uit het OTIB-bestand geselecteerd;
- voor de metaalbewerking is voor elk postcode-gebied een aselechte steekproef van 100 bedrijven getrokken uit het ledenbestand van de branche-organisatie i.c. de Koninklijke Metaalunie;
- voor de overige vier branches zijn per postcode-gebied alle bedrijven geselecteerd uit het ledenbestand van de betreffende brancheorganisaties i.c. de MO-groep (Welzijn en maat-

schappelijke dienstverlening), NBOV (Bakkerijen), VGN (Gehandicaptenzorg) en VHG (Hoveniers).

De respons op de enquête bedroeg in totaal 318 bedrijven. Met inbegrip van de installatietechniek (met een responspercentage van 5 procent) bedraagt de totale respons 10 procent. Met weglating van de installatietechniek bedraagt de respons 201 bedrijven, dat wil zeggen een totale respons van 19 procent. Afgezien van de respons onder installatiebedrijven kan het overall responspercentage – in vergelijking met andere internetenquêtes onder bedrijven – goed genoemd worden. Het zeer lage responspercentage onder installatiebedrijven kan waarschijnlijke toegeschreven worden aan het gegeven dat niet alleen leden van de branche-organisatie maar – via OTIB – ook de niet-georganiseerde installatiebedrijven zijn benaderd. In absolute aantallen heeft de installatietechniek met 111 wel de hoogste respons.

Overzicht 2.1 geeft een beeld van de steekproef en de respons per branche-school combinatie.

Overzicht 2.1 – Steekproef en respons per branche-school combinatie: in absolute aantallen en per branche het responsepercentage

	metaalbe- werking		welzijn en maatsch. dienstverle- ning		bakkerijen		installatie- techniek		gehandi- captenzorg		hoveniers		Totaal	
	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
AOC Clusius	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	63	18	63	18
ROC Leiden	100	7	105	29	103	23	939	35	12	3	-	-	1259	97
ROC Rivier	100	15	21	4	-	-	244	19	5	1	-	-	370	39
ROC Zeeland	100	17	20	6	46	6	165	11	8	3	-	-	339	43
ROC Eindhoven	100	18	46	9	75	19	596	28	8	2	-	-	825	76
ROC Friese Poort	100	12	39	14	-	-	327	18	5	1	-	-	471	45
Totaal	500	69	231	62	224	48	2271	111	38	10	63	18	3327	318
responsepercentage	14%		27%		21%		5%		26%		29%		10%	
														minus installatie- techniek: 19%

S = steekproef R = respons

Op branche niveau ziet het responsepercentage er dus redelijk uit. In drie branches is de 25% grens gehaald en in een branche is een response van 21% gerealiseerd. Wordt echter naar de response op branche – school niveau (d.w.z. per branche-schoolcombinaties) gekeken, dan is het beeld minder rooskleurig. Wanneer de gehandicaptenzorg buiten beschouwing gelaten wordt, wordt slechts in 4 van de 24 branche – school combinaties een responsepercentage van 25% gehaald.

Het veldwerk

Het veldwerk is in juni 2010 gestart met een web-based/email-benadering van de bedrijven uit de steekproef, inclusief een ondersteunend schrijven vanuit de brancheorganisaties. De vragenlijst is opgenomen in het separate bijlagenboek (zie bijlage 1). In nauw overleg met betrokken brancheorganisaties hebben de onderzoekers de benadering van bedrijven vorm gegeven. Tijdens de duur van het veldwerk is herhaaldelijk een rappel verstuurd naar de bedrijven die nog geen vragenlijst ingevuld hadden. Het veldwerk heeft – variërend van branche tot branche – ongeveer 5 à 6 weken in beslag genomen. Per 12 juli 2010 is het veldwerk afgesloten. Voor een uitgebreid verslag van het verloop van het veldwerk wordt verwezen naar sectie B in het bijlagenboek (zie bijlage 1).

De onderzoekspopulatie: een variërende N per dimensie

In totaal hebben dus 318 bedrijven door het invullen van de vragenlijst meegewerkt aan het pilot-onderzoek. Een – ook ten behoeve van een bredere uitrol van het waarderingsonderzoek – belangrijk gegeven voor betekenisvolle analyses is dat de N van 318 op tweeërlei wijze varieert.

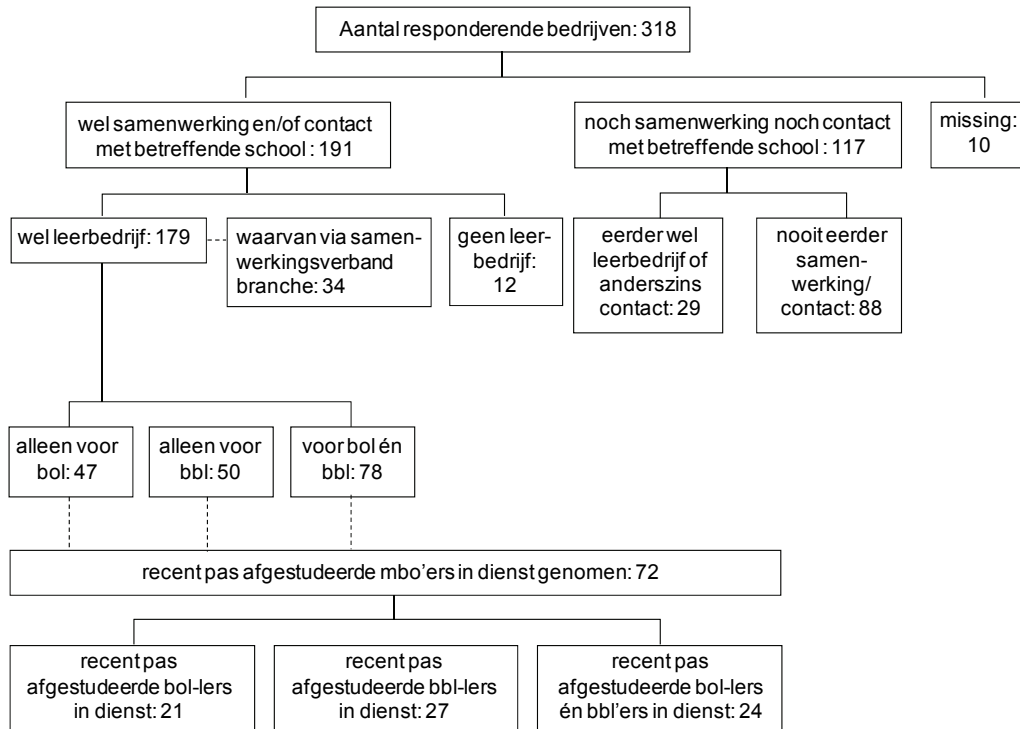
In de eerste plaats is dat het geval bij analyses over de gegevens van bepaalde *respondent-groepen*: per branche, per school en per branche-school-combinatie. Met name analyses gericht op waarderingscores per branche-school-combinatie worden sterk in negatieve zin beïnvloed door een aanzienlijk gereduceerde N voor nogal wat branche-schoolcombinaties. Ook bovenstaand respons-overzicht naar branche-school combinatie maakt dat duidelijk. In het slot-hoofdstuk wordt ingegaan op de consequenties hiervan voor een eventuele bredere uitrol van het waarderingsonderzoek.

In de tweede plaats varieert de N afhankelijk van *filtering in de vragenlijst* waardoor bedrijven – uiteraard – alleen bevraagd zijn op situaties die voor hun van toepassing waren. Voor bepaalde vragenblokken in de vragenlijst geldt daardoor dat sommige bedrijven deze niet beantwoord hebben en andere wel. De consequentie is dat de N voor gegevens over de drie waarderingsdimensies (de product-, de proces- en de randvoorwaardelijke dimensie) sterk varieert. Het meest evident is dit bij de productdimensie. Om een zo valide mogelijk zicht te krijgen op hoe bedrijven het 'product' van mbo-opleidingen waarderen, zijn vragen over de kwaliteit van de afgestudeerden die zij leveren alléén gesteld aan bedrijven die de afgelopen twee jaar – in 2008 en/of 2009 – feitelijk pas afgestudeerde mbo'ers in dienst hebben genomen. Van de 201 bedrijven uit de onderzoekspopulatie die op enigerlei wijze contact of samenwerking met de hen betreffende school hebben gehad blijken er in die periode slechts 45 een pas afgestudeerde met een BOL-diploma van de betreffende school in dienst genomen te hebben en 51 een pas afgestudeerde met een BBL-diploma van de betreffende school². Ook dit is een punt waaraan in het slothoofdstuk aandacht besteed wordt met het oog op de consequenties voor een eventuele bredere uitrol van het waarderingsonderzoek.

Overzicht 2.2 geeft een beeld van de opbouw van de onderzoekspopulatie op grond van filtering in de vragenlijst. Het overzicht kan tevens beschouwd worden als opmaat voor de onderzoeksuitkomsten die in de volgende hoofdstukken worden gepresenteerd.

2 Verondersteld kan worden dat deze relatief lage aantallen mede toegeschreven kunnen worden aan de conjunctuurontwikkeling in de afgelopen twee jaar en terughoudendheid bij bedrijven om nieuw personeel aan te trekken.

Overzicht 2.2 – Opbouw onderzoekspopulatie – aantal responderende bedrijven per dimensie

Verdiepende interviews

In aanvulling op de enquête en om het inzicht in de waarde van het onderzoeksinstrumentarium – met name met het oog op een bredere uitrol – te verdiepen zijn met een vijftal sleutelpersonen uit de verschillende branches verdiepende interviews gehouden. Het betrof hier sleutelpersonen met een helikopterview werkzaam in concrete bedrijven uit de verschillende branches. Voor een overzicht van de bevindingen daarvan zie het verslag in sectie C van het separate bijlagenboek (zie bijlage 1). Ook de belangrijkste bevindingen hieruit zijn verwerkt in het slot hoofdstuk.

3 Eerste zicht op de waardering door bedrijven

Om grip te krijgen op de waardering door bedrijven van mbo-opleidingen hebben in dit pilot-onderzoek drie dimensies centraal gestaan: een productdimensie, een procesdimensie en een randvoorwaardelijke dimensie.

Elk van deze dimensies heeft in de vragenlijst een eigen plek gekregen en is verder geoperationaliseerd. Eerstens is dit gebeurd door per dimensie aan de bedrijven in het onderzoek een reeks concrete items voor te leggen en hun voor de afzonderlijke items te vragen hoe zij (op een vijf-puntsschaal) de rol van de school op het betreffende item beoordelen. Vervolgens is de bedrijven gevraagd om 'alles overziend' de school op de betreffende dimensie als geheel een rapportcijfer (van 1 tot 10) toe te kennen.

Waar het de rol van de school betreft gaat het daarbij dus steeds om mbo-opleidingen voor de concreet geselecteerde branches van de concreet genoemde school. Het gaat met andere woorden niet in zijn algemeenheid om de waardering van bedrijven voor de school en de opleidingen die deze verzorgt, maar om hun waardering voor concreet door die school aangeboden en voor de branche waartoe het bedrijf behoort relevante opleidingen.

In dit hoofdstuk wordt getoond hoe de waardering door de in de pilot onderzochte bedrijven uitvalt, met name aan de hand van de gemiddelde rapportcijfers op voornoemde dimensies³. Dit gebeurt successievelijk aan de hand van een totaalbeeld per branche ongeacht de in het onderzoek betrokken school/opleiding (*paragraaf 3.1*) en aan de hand van een totaalbeeld per school (*paragraaf 3.2*). Daarna wordt (*paragraaf 3.3*) ingegaan op de waardering van bedrijven in twee exemplarisch geselecteerde branche-school combinaties. Tenslotte wordt apart kort ingegaan op bedrijven uit het onderzoek die geen samenwerking of anderszins contact hebben met de school (*paragraaf 3.4*).

Terwijl binnen het steekproefkader de gegevens overall en die op brancheniveau – met het nodige voorbehoud omdat het slechts een beperkt aantal opleidingen en regio's betreft – beschouwd kunnen worden als enigermate indicatief voor de waardering van bedrijven voor mbo-opleidingen, kan daarvan niet meer verantwoord gesproken worden op branche-school niveau. De N per branche-schoolcombinatie is veelal te klein en bovendien is onvoldoende duidelijk in hoeverre deze representatief geacht kan worden voor de bedrijven in de regio. Vandaar dat het in paragraaf 3.3 om niet meer dan een exemplarische, voorbeeldgewijze structurering gaat van hoe het plaatje van een branche-schoolcombinatie er uit zou kunnen zien.

3.1 De waardering door bedrijven in de betrokken branches

Overzicht 3.1 geeft een overall-beeld van de gemiddelde waarderingsscores van bedrijven per branche op de onderscheiden dimensies, inclusief het aantal bedrijven waarop de score betrekking heeft (N) en de standaarddeviatie (SD). De waarderingsscores zijn uitgedrukt in gemiddelde rapportcijfers. Over het geheel genomen – dat wil zeggen ongeacht de branche – laat het

³ Nader gedetailleerde informatie over de verschillende items per dimensie is opgenomen in Bijlage 4 van dit rapport.

overzicht zien dat de waardering van de bedrijven uit het onderzoek voor de productdimensie van de mbo-opleidingen hoger uitvalt dan de waardering voor de procesdimensie en de randvoorwaardelijke dimensie. In de ogen van de bedrijven uit het onderzoek schort er, met andere woorden, meer aan de rol van de school bij de bpv dan aan de kwaliteit van pas afgestudeerde mbo'ers die de school aflevert. Gezien de standaarddeviaties (SD's) bij de onderscheiden dimensies zijn bovendien ten aanzien van de productdimensie de onderlinge verschillen in de waardering door bedrijven in het algemeen aanzienlijk geringer dan ten aanzien van de procesdimensie.

Vanwege de verschillende positionering van de BOL en de BBL in de driehoek bedrijf-school-deelnemer, is voor zowel de product- als voor de procesdimensie in de vragenlijst een op beide leerwegen toegesneden vraagstelling gehanteerd. In het bijzonder voor de procesdimensie is een aantal subdimensies onderscheiden die telkens verwijzen naar de rol van de school bij verschillende aspecten van de bpv.

De onderscheiden dimensies noch de onderscheiden subdimensies zijn gewogen op hun betekenis voor de totaalwaardering door bedrijven. De waarderingsscores op de (sub-)dimensies hebben met andere woorden een eigenstandige betekenis. Hun onderlinge, eventueel verschillende, gewicht is in dit onderzoek niet bepaald.

Met nadruk moet er bovendien nogmaals op gewezen worden dat het hier geen landelijk representatieve steekproef van bedrijven betreft. Het gaat immers om bedrijven uit een beperkt aantal branches die bovendien in een beperkt aantal (schoolgebonden) regio's gevestigd zijn. Niettemin wordt hiermee een beeld gegeven van de waardering voor mbo-opleidingen door een groot aantal bedrijven, en kan van eerste indicaties gesproken worden voor de waardering van bedrijven uit de onderscheiden branches voor mbo-opleidingen.

Overzicht 3.1 – Rapportcijfers op waarderingsdimensies: gemiddelden per branche

	Totaal	Bakke- rijen	Installatie- techniek	Metaal- bewerkingen	Welzijn en maats. dienstverl.	Hoveniers	Gehandicapten- zorg
	(N - SD) ¹	(N)	(N)	(N)	(N)	(N)	(N)
De productdimensie							
• Kwaliteit pas afgestudeerde BOL'ers	6.6 (45 - 0.9)	6.0 (6)	6.4 (16)	6.5 (2)	6.7 (10)	7.0 (6)	7.3 (4)
• Kwaliteit pas afgestudeerde BBL'ers	7.0 (51 - 0.9)	6.7 (15)	6.9 (26)	7.1 (9)	7.2 (5)	7.0 (1)	8.0 (3)
De procesdimensie t.a.v. BOL-stages							
• voorbereiding van bedrijf en stagiair	6.1 (103 - 1.5)	6.5 (15)	5.6 (30)	6.9 (13)	6.1 (29)	5.6 (10)	6.7 (6)
• afstemming tussen school en bedrijf	6.0 (103 - 1.8)	6.5 (15)	5.4 (30)	6.8 (13)	6.1 (29)	5.7 (10)	6.8 (6)
• begeleiding tijdens stage vanuit school	5.9 (103 - 1.9)	6.2 (15)	5.1 (30)	6.9 (13)	6.1 (29)	5.6 (10)	6.2 (6)
• beoordeling van de stagiaires	6.2 (103 - 1.6)	6.5 (15)	5.7 (30)	7.2 (13)	6.3 (29)	5.8 (10)	6.5 (6)
• contact tijdens stage met school	6.0 (103 - 1.8)	6.3 (15)	5.5 (30)	6.9 (13)	6.0 (29)	5.5 (10)	6.3 (6)
De procesdimensie t.a.v. BBL-leerwerkperiodes							
• voorbereiding van bedrijf en leerling-werknemers	6.3 (99 - 1.5)	6.4 (17)	6.0 (45)	6.5 (15)	6.4 (10)	6.6 (8)	6.5 (4)
• afstemming tussen school en bedrijf	6.1 (99 - 1.8)	6.4 (17)	5.6 (45)	6.3 (15)	6.7 (10)	7.0 (8)	6.8 (4)
• begeleiding tijdens leerwerkperiode vanuit school	5.9 (99 - 1.9)	6.1 (17)	5.4 (45)	6.0 (15)	6.2 (10)	7.4 (8)	6.8 (4)
• beoordeling van de leerling-werknemer	6.2 (99 - 1.8)	6.4 (17)	5.6 (45)	6.4 (15)	6.4 (10)	7.6 (8)	7.2 (4)
• contact tijdens leerwerkperiode met school	6.0 (99 - 1.9)	6.4 (17)	5.5 (45)	6.3 (15)	5.9 (10)	7.3 (8)	6.5 (4)
De randvoorwaardelijke dimensie							
• medewerking door school in samenwerking met bedrijf	6.3 (160 - 1.5)	6.6 (26)	5.9 (55)	6.1 (23)	6.7 (36)	5.9 (15)	7.4 (5)
• relatiemanagement van school met bedrijf	6.2 (153 - 1.4)	6.5 (26)	6.0 (53)	6.0 (21)	6.7 (33)	5.8 (15)	6.6 (5)

1. N = aantal respondenten, SD = standaarddeviatie

In de navolgende subparagrafen wordt per dimensie uitgebreider ingegaan op de waardering door bedrijven zoals deze in dit overzicht 3.1 naar voren komt.

3.1.1 De productdimensie

Van alle bedrijven in het onderzoek hebben er 72 in 2008 en/of 2009 mbo'ers in dienst genomen kort na het afronden van hun mbo-opleiding, waarvan 45 bedrijven pas afgestudeerde BOL'ers en 51 bedrijven (ook) pas afgestudeerde BBL'ers.

Aan die bedrijven is gevraagd hoe zij 'alles overziend' de kwaliteit van pas afgestudeerde mbo'ers beoordelen. Dit is gedaan door hen over deze productdimensie naar een rapportcijfer (schaal van 1 t/m 10) te vragen, nadat zij op een aantal concrete kwaliteitsaspecten hun oordeel hadden gegeven over pas afgestudeerde mbo'ers.

Over de hele linie blijken bedrijven de kwaliteit van de pas afgestudeerde BBL'er net iets hoger in te schatten dan die van de pas afgestudeerde BOL'er, maar beide categorieën mbo-ers krijgen gemiddeld een rapportcijfer dat ruim boven voldoende ligt (BOL'ers: 6.6; BBL'ers: 7.0). Hoewel in geen enkele branche gemiddeld een onvoldoende op de productdimensie wordt gescoord, zijn er wel verschillen tussen branches. Over de kwaliteit van pas afgestudeerde BOL'ers oordelen bedrijven in de gehandicaptenzorg gemiddeld het meest positief (rapportcijfer: 7.3) en bedrijven uit de bakkerijbranche het minst (rapportcijfer: 6.0). Ook over pas afgestudeerde BBL'ers zijn bedrijven uit de gehandicaptenzorg gemiddeld het meest positief (rapportcijfer: 8.0) en bakkerij-bedrijven het minst (rapportcijfer: 6.7). Daarbij moet uitdrukkelijk aangetekend te worden dat het steeds om een zeer kleine N gaat: bij de bakkers slechts om 6 bedrijven (zowel bij de BOL als bij de BBL) en bij de gehandicaptenzorg slechts om 4 bedrijven bij de BOL en om 3 bij de BBL.

Een belangrijk aandachtspunt hierbij is dat bedrijven uit de gehandicaptenzorg merendeels zeer grote instellingen betreffen waarvoor de vragenlijst veelal op concernniveau is ontvangen en ingevuld. Dit impliceert waarschijnlijk enige afstand tot (de reële praktijk van) locaties/vestigingen. Deze leerervaring uit het pilot-onderzoek krijgt in het slothoofdstuk apart aandacht.

Oordeel over kwaliteitsaspecten

Het rapportcijfer dat betrokken bedrijven geven aan de kwaliteit van de pas afgestudeerde BOL'ers is gemiddeld dus een 6.6 en het rapportcijfer voor de kwaliteit van pas afgestudeerde BBL'ers is gemiddeld een 7.0.

Om een indruk te geven waarop de waardering door de bedrijven uit het onderzoek gebaseerd is, laat overzicht 3.1A de beoordeling door bedrijven op verschillende kwaliteitsaspecten zien. De bereidheid om zich in te zetten voor het bedrijf, het vermogen om zich in het vak te ontwikkelen en de bereidheid om na- en bijscholing te doen worden het vaakst – zowel bij BOL'ers als bij BBL'ers – als (tamelijk of zeer) goed beoordeeld. Taal- en/of rekenvaardigheden, vakkennis en communicatieve vaardigheden het minst vaak.

Overzicht 3.1A – Beoordeling door bedrijven van pas afgestudeerde mbo'ers per kwaliteitsaspect: percentages

	pas afgestudeerde BOL'ers (N = 44)			pas afgestudeerde BBL'ers (N = 50)		
	slecht	niet goed/ niet slecht	goed	slecht	niet goed/ niet slecht	goed
• qua vakkennis	13	57	30	6	52	42
• qua beroepsvaardigheden	9	50	41	2	40	58
• qua beroepshouding	7	41	52	0	38	62
• qua taal- en/of rekenvaardigheden ¹	19	61	20	-	-	-
• qua communicatieve vaardigheden	7	59	34	6	52	42
• qua bereidheid om zich in te zetten voor het bedrijf	7	32	61	2	26	72
• qua vermogen om zich in het vak te ontwikkelen en bij te leren	7	32	61	2	30	68
• qua bereidheid om na- en bijscholing te doen	9	32	59	4	32	64

1. Alleen gevraagd voor BOL'ers.

3.1.2 De procesdimensie

Van alle bedrijven in het onderzoek hadden er 179 in 2008 en/of 2009 stagiaires (in de BOL) of leerling-werknemers (in de BBL) in opleiding. Van hen was 27 procent actief in de BOL, 28 procent alleen in de BBL en 45 procent van de bedrijven had zoveel BOL'ers als BBL'ers in opleiding.

Aan leerbedrijven die de afgelopen twee jaar stagiaires en/of leerling-werknemers hadden, is een uitgebreide lijst van items over de bpv voorgelegd. Die items zijn gerangschikt langs vijf subdimensies i.c. onderdelen van de procesdimensie, te weten:

- voorbereiding van bedrijf en bpv'er;
- afstemming tussen school en bedrijf;
- begeleiding tijdens bpv vanuit school;
- beoordeling van de bpv'er;
- contact tijdens bpv-periode met school.

Aan de bedrijven is per item gevraagd hoe ze de rol van de school ter zake beoordelen. Daarna is gevraagd welk rapportcijfer zij alles overziend op elk van de subdimensies/aspecten geven aan de rol van de school bij de bpv.

Overzicht 3.1 laat zien dat de rapportcijfers op elk van de onderdelen van de procesdimensie zich rond een 6 centrereren.

Bedrijven in de installatietechniek blijken over de hele linie gemiddeld lagere rapportcijfers toe te kennen – zowel bij BOL-stages als bij leerwerkperiodes in de BBL – dan bedrijven uit andere branches. Opvallend is de relatief hoge gemiddelde waardering door de metaalbewerking voor de rol van de school bij BOL-stages. Hoveniers blijken gemiddeld de rol van de school bij BOL-stages juist relatief laag te waarderen, terwijl zij de rol van de school bij leerwerkperiodes in de BBL juist hoger waarderen dan bedrijven in welke andere branche ook. De waarderingsscores van de gehandicaptenzorg liggen over de hele linie – zowel voor BOL als voor BBL – hoger dan gemiddeld. Hier is opnieuw de waarschuwing op zijn plaats dat het vooral in de gehandicaptenzorg om een zeer kleine N (4) gaat.

Oordeel over onderscheiden aspecten van de bpv

Overzicht 3.1B geeft voor elk van de onderscheiden subdimensies een indruk waarop het oordeel door bedrijven over de rol van de school gebaseerd is. Per subdimensie is daarin het percentage leerbedrijven genoemd dat op de onderliggende concrete items (tamelijk of zeer) positief oordeelt over de rol van de school.

Het geheel overziend blijken bedrijven zowel bij de BOL als bij de BBL het vaakst positief te oordelen op de volgende items: de school zorgt voor het tot stand komen van de bpv-overeenkomst en de school zorgt voor de afwikkeling van de benodigde administratieve procedures. Het minst vaak oordelen bedrijven positief over de items: de school zorgt voor de inhoudelijke aansluiting tussen het binnenschoolse en het stage-/leerwerkdeel van de opleiding, de school zorgt ervoor dat er voldoende vaak contact is met het bedrijf over de stagevoortgang, de school zorgt voor bij het bedrijf passende (stage)opdrachten, de school zorgt dat de stagiair qua kennis en kunde bij het bedrijf past (alleen voor BOL'ers), en de school informeert het bedrijf over voorzieningen die voor de stagiair/leerling-werknemer getroffen moeten worden.

Opvallend is dat met name op items die de subdimensie 'De afstemming tussen school en bedrijf' betreffen, bedrijven de rol van de school het minst vaak positief beoordelen.

Overzicht 3.1B – Oordeel over rol van de school bij stages/leerwerkperiodes per BOL/BBL: percentage bedrijven dat (tamelijk en zeer) goed oordeelt

	BOL-stage (N = 105)	BBL- leerwerk- periode (N = 103)
DE VOORBEREIDING VAN BEDRIJF EN STAGIAIR/LEERLING-WERKNEMER		
• de school informeert bedrijf over doel en opzet van de stage/leerwerkperiode	45	40
• de school maakt eigen rol, die van de leerling en van het stagiair/leerling-werknemer en van het bedrijf tijdens de stage/leerwerkperiode duidelijk	38	35
• de school informeert bedrijf over de voorzieningen die voor de stagiair/leerling-werknemer getroffen moeten worden (verzekeringen/inentingen, etc.)	28	36
• de school zorgt voor het tot stand komen van de bpv-overeenkomst / praktijkovereenkomst (POK)	61	64
• de school zorgt voor de afwikkeling van de benodigde administratieve procedures	57	55
DE AFSTEMMING TUSSEN SCHOOL EN BEDRIJF		
• de school zorgt voor de inhoudelijke aansluiting tussen het binnenschoolse deel en het stagedeel/leerwerkdeel van de opleiding	24	34
• de school zorgt voor bij het bedrijf passende (stage)opdrachten (in stage-/leerwerkboek of individueel per leerling/leerling-werknemer)	27	35
• de school zorgt dat de stagiair qua kennis en kunde bij het bedrijf past	27	32
• de school zorgt dat de stagiair/leerling-werknemer qua beroepshouding, leerwensen en leerpotentieel bij het bedrijf past ¹	30	-
DE BEGELEIDING VANUIT DE SCHOOL TIJDENS DE STAGE/LEERWERKPERIODE		
• de school geeft duidelijk aan wie de stagebegeleider/bpv-docent vanuit de school is	50	49
• de school zorgt voor een deskundige stagebegeleider/bpv-docent vanuit de school	50	50
• de school zorgt er voor dat stagebegeleider/bpv-docent zowel telefonisch als anderszins bereikbaar is	47	46
• de school zorgt ervoor dat de stagebegeleider/bpv-docent van school langs komt op de momenten dat begeleiding vanuit school belangrijk is	37	35
• de school zorgt ervoor dat er voldoende vaak contact is met het bedrijf over de stagevoortgang/voortgang tijdens leerwerkperiode	25	31
DE BEOORDELING VAN DE STAGIAIRS/LEERLING-WERKNEMER		
• de school informeert het bedrijf over <i>hoe</i> de stagiair/leerling-werknemer beoordeeld moet worden	37	39
• de school geeft duidelijke stage-beoordelingscriteria/beoordelingscriteria voor leerwerkperiodes	38	44
• de school zorgt voor gebruiksvriendelijke beoordelingsprocedures	32	34
• de school maakt de rol van het bedrijf bij de stagebeoordeling/beoordeling van een leerling-werknemer duidelijk	36	41
CONTACT MET DE SCHOOL TIJDENS DE STAGE/LEERWERKPERIODE		
• per stagiair/leerling-werknemer is duidelijk wie het aanspreekpunt op school is	48	52
• telefonische bereikbaarheid	42	47
• bereikbaarheid per e-mail	47	52
• snelheid van reactie op vragen	34	44
• correctheid waarmee opmerkingen, vragen of klachten over de stage/leerwerkperiode afgehandeld worden	41	49
• nakomen van gemaakte afspraken over de stage/leerwerkperiode	46	47

1. Alleen gevraagd voor BOL'ers.

3.1.3 De randvoorwaardelijke dimensie

Voor de waardering door bedrijven van de randvoorwaardelijke dimensie is aan bedrijven die de laatste drie jaar op enigerlei wijze – al dan niet als leerbedrijf – contact hebben (gehad) met de school over mbo-opleidingen op twee aspecten naar hun oordeel gevraagd.

Na een aantal concrete items over hun samenwerking met de school te hebben beantwoord, is de bedrijven in de eerste plaats verzocht om ‘alles overziend’ een rapportcijfer te geven voor de medewerking die de school verleent aan de samenwerking met het bedrijf. Zoals overzicht 3.1 laat zien varieert het gemiddelde rapportcijfer tussen een 5.9 (voor de installatietechniek en voor de hoveniers) en een 7.4 (voor de gehandicaptenzorg).

Een tweede aspect betreft de waardering van bedrijven voor het relatiemanagement van de school met het bedrijf. Ook hier is, na een set items over concrete aspecten van relatiemanagement en imago, een ‘alles overziend’ rapportcijfer gevraagd. De gemiddelde rapportcijfers variëren hier tussen een 5.8 (hoveniers) en een 6.7 (welzijn en maatschappelijke dienstverlening).

Concrete gebieden en vormen van samenwerking

Aan de bedrijven in het pilot-onderzoek is gevraagd op welke gebieden zij in 2008 en/of 2009 concreet samengewerkt hebben met de brancherelevante opleidingen van de betreffende school bij het ontwikkelen of uitvoeren van opleidingen. Overzicht 3,1C laat zien dat ongeveer een op de acht bedrijven die stagiaires en/of leerling-werknemers hebben daarnaast ook nog op een andere manier met de school samenwerkt.

Overzicht 3.1C – Percentage bedrijven dat samengewerkt heeft met school bij ontwikkelen of uitvoeren van opleidingen

	% wél samengewerkt (N = 163)
• afnemen van examens	22%
• verbeteren van de BBL leerwerkperiodes	16%
• (mee)ontwikkelen van onderwijsmateriaal voor de opleiding	13%
• organiseren van bedrijfsexcursies	13%
• verzorgen van gastlessen door medewerkers van uw bedrijf	13%
• verbeteren van de opzet BOL-stages	13%
• organiseren van docentenstages	9%
• opzetten en uitvoeren van bedrijfssimulaties, mini-ondernemingen, leerafdelingen e.d.	7%

Een andere vraag is die naar vormen van samenwerking, met name voor zover het vormen van georganiseerd overleg betreft tussen het regionale bedrijfsleven en de school. De bedrijven is gevraagd of zij in 2008 en/of 2009 deelgenomen hebben aan de in overzicht 3.1D genoemde vormen van samenwerking.

Het vaakst worden dan genoemd praktijkopleidersbijeenkomsten en overleg over stage-/leerwerkperiodes, het minst vaak overleg met het management van de relevante afdeling van de betreffende school en overleg op directieniveau met het College van Bestuur van de school.

Overzicht 3.1D – Percentage bedrijven dat deelgenomen heeft aan georganiseerde overleg tussen regionaal bedrijfsleven en school

	% wél deelgenomen (N = 160)
• praktijkleidersbijeenkomsten	43%
• overleg over stages/leerwerkperiodes	39%
• werkveldbijeenkomsten	28%
• overleg namens de branche met de school (bijv. Branche-Regio-Overleg)	22%
• overleg in kader van regionaal samenwerkingsverband (ROI, OBM, e.d.)	16%
• overleg met management van de relevante afdeling van de school	13%
• overleg op directieniveau met het College van bestuur van de school	7%
• andere vorm(en) van overleg	26%

Relatiemanagement en imago

Over alle branches heen geven bedrijven het relatiemanagement van de school met het bedrijf gemiddeld het rapportcijfer 6.2, zo blijkt uit overzicht 3.1.

Overzicht 3.1E laat voor verschillende aspecten van het relatiemanagement en van het imago van de school zien hoe bedrijven die beoordelen. De bedrijven uit het onderzoek blijken het vaakst positief te oordelen over de bereikbaarheid van de school, per telefoon dan wel per email, en het minst vaak over de communicatie met het bedrijf in het algemeen en de snelheid van reactie op vragen. In het bijzonder wat betreft het imago van de school zijn bedrijven het vaakst positief over de aspecten: straalt toegankelijkheid uit, is professioneel en is maatschappelijk betrokken. Het minst vaak zijn de bedrijven positief over de aspecten: reageert snel op ontwikkelingen op de regionale arbeidsmarkt, betreft het bedrijfsleven bij onderwijsontwikkeling, neemt initiatieven naar bedrijven toe en is flexibel.

Overzicht 3.1E – Oordeel van bedrijven over verschillende aspecten van relatiemanagement en imago: percentage bedrijven

	slecht	niet goed/ niet slecht	goed
<i>Relatiemanagement (N = 158)</i>			
• de communicatie met het bedrijf in het algemeen	17	46	37
• telefonische bereikbaarheid van de school	9	39	52
• bereikbaarheid van de school per e-mail	5	39	56
• snelheid van reactie op vragen	9	52	39
• correctheid waarmee opmerkingen, vragen of klachten afgehandeld worden	9	46	45
• nakomen van gemaakte afspraken	7	47	46
• duidelijkheid wie aanspreekpunt voor het bedrijf is	11	40	49
<i>Imago (N = 154)</i>			
• straalt 'toegankelijkheid' uit	9	48	43
• is flexibel	12	56	32
• is professioneel	12	44	44
• is klantvriendelijk voor het bedrijfsleven	15	45	39
• levert kwaliteit	14	48	38
• heeft goede contacten met regionale partners	10	53	38
• is maatschappelijk betrokken	9	48	43
• is ondernemend	13	50	37
• heeft competente docenten	13	50	37
• neemt initiatieven naar bedrijven toe	23	45	32
• reageert snel op ontwikkelingen op de regionale arbeidsmarkt	16	61	23
• betreft het bedrijfsleven bij onderwijsontwikkeling	21	48	30

3.1.4 Geen samenwerking of contact (meer) met school

Van alle 318 bedrijven in het onderzoek blijken er 117 (38%) in de jaren 2008-2010 op generlei wijze samenwerking of contact gehad te hebben met de school over mbo-opleidingen. Daarvan hebben er 88 (75%) ook in het verleden geen contact gehad en 29 (25%) in het verleden wel. Van laatstgenoemde categorie waren er 17 in het verleden actief als leerbedrijf en 12 hadden anderszins contact.

Aan de 29 bedrijven die nu geen contact hebben met de school maar dat in het verleden wel hebben gehad – al dan niet als leerbedrijf – is gevraagd waarom er geen samenwerking of contact meer is. Overzicht 3.1F geeft een beeld van de antwoorden op die vraag.

Overzicht 3.1F – Redenen dat er geen contact meer is: percentage waarin reden (enige of belangrijke) rol speelt (N = 29)

• de school stuurt ons bedrijf geen stagiaires	54%
• ons bedrijf heeft nooit vacatures op mbo-niveau	46%
• als bedrijf weten we niet wat deze school ons te bieden heeft	46%
• ons bedrijf werkt niet met stagiairs/leerlingen op MBO-niveau	36%
• ons bedrijf werkt liever samen met een andere school die dichterbij ligt	25%
• ons bedrijf heeft geen goede ervaringen met deze school	14%

3.2 De waardering voor (opleidingen van) de betrokken scholen

De vorige paragraaf gaf onder meer per branche, een beeld van de waardering door bedrijven van mbo-opleidingen, ongeacht de school waaraan de betreffende opleiding verbonden is. Deze paragraaf laat de waardering door bedrijven per school zien, ongeacht de voor de branches relevante opleidingen die het betreft.

Vóóraf is daarbij uitdrukkelijk de kanttekening op zijn plaats dat dit uiteraard geen waardering voor de school in zijn totaliteit – i.c. voor alle opleidingen die de school aanbiedt – betreft. De waarderingsscores betreffen immers alléén de voor de geselecteerde branches relevante opleidingen van de school. Bij de berekening per school zijn geen verschillende gewichten toegekend aan de scores van de afzonderlijke opleiding. Elke opleiding telt even zwaar.

Overzicht 3.2 is dan ook slechts bedoeld om als uitkomst van de pilot te illustreren dat er verschillen kunnen zijn tussen de waardering van bedrijven voor scholen. Gezien de genoemde inhoudelijke en methodische beperkingen zijn in dit overzicht 3.2 de waarderingsscores per school geanonimiseerd weergegeven.

Overzicht 3.2 – Rapportcijfers op waarderingdimensies: gemiddelde per school

	Totaal	School A	School B	School C	School D	School E	School F
	(N)	(N)	(N)	(N)	(N)	(N)	(N)
De productdimensie							
• kwaliteit pas afgestudeerde BOL'ers	6.6 (45)	7.0 (6)	6.3 (11)	6.0 (3)	6.4 (7)	6.7 (9)	7.0 (8)
• kwaliteit pas afgestudeerde BBL'ers	7.0 (51)	7.0 (1)	6.7 (13)	6.0 (4)	7.5 (10)	7.2 (16)	6.8 (6)
De procesdimensie t.a.v. BOL-stages							
• voorbereiding van bedrijf en stagiair	6.1 (103)	5.6 (10)	5.9 (28)	6.2 (5)	6.8 (14)	6.2 (25)	6.0 (21)
• afstemming tussen school en bedrijf	6.0 (103)	5.7 (10)	5.7 (28)	6.2 (5)	7.0 (14)	6.0 (25)	6.0 (21)
• begeleiding tijdens stage vanuit school	5.9 (103)	5.6 (10)	5.4 (28)	5.4 (5)	6.6 (14)	6.3 (25)	5.7 (21)
• beoordeling van de stagiaires	6.2 (103)	5.8 (10)	6.0 (28)	6.2 (5)	6.6 (14)	6.5 (25)	6.2 (21)
• contact tijdens stage met school	6.0 (103)	5.5 (10)	5.5 (28)	6.4 (5)	6.9 (14)	6.3 (25)	5.8 (21)
De procesdimensie t.a.v. BBL-leerwerkperiodes							
• voorbereiding van bedrijf en leerling-werknemers	6.3 (99)	6.6 (8)	6.0 (26)	6.0 (10)	6.7 (15)	6.3 (29)	6.2 (11)
• afstemming tussen school en bedrijf	6.1 (99)	7.0 (8)	5.6 (26)	5.6 (10)	6.5 (15)	6.4 (29)	5.8 (11)
• begeleiding tijdens leerwerkperiode vanuit school	5.9 (99)	7.4 (8)	5.5 (26)	5.4 (10)	6.5 (15)	5.9 (29)	5.4 (11)
• beoordeling van de leerling-werknemer	6.2 (99)	7.6 (8)	5.8 (26)	5.6 (10)	6.7 (15)	6.7 (29)	5.7 (11)
• contact tijdens leerwerkperiode met school	6.0 (99)	7.2 (8)	5.3 (26)	5.6 (10)	6.7 (15)	6.7 (29)	5.8 (11)
De randvoorwaardelijke dimensie							
• medewerking door school in samenwerking met bedrijf	6,3 (160)	5.9 (15)	6.2 (40)	5.4 (9)	6.4 (24)	6.5 (41)	6.4 (31)
• relatiemanagement van school met bedrijf	6,2 (153)	5.8 (15)	6.4 (37)	5.4 (9)	6.1 (22)	6.5 (40)	6.3 (30)

Rekening houdend met genoemde beperkingen illustreert overzicht 3.2 dat er kennelijk scholen zijn die over de hele linie van de geselecteerde opleidingen relatief hoog scoren op nagenoeg alle waarderingsdimensies. School D is daarvan een voorbeeld, zij het dat deze school op de productdimensie 'kwaliteit van pas afgestudeerde BOL'ers met een (gemiddeld) rapportcijfer van 6.4 net iets onder de totaalscore zit. Daarnaast zijn er scholen die over de hele linie van geselecteerde opleidingen op alle waarderingsdimensies relatief laag scoren. Een voorbeeld daarvan is school B. Verder illustreert het overzicht dat er ook scholen zijn met variërende scores op de onderscheiden dimensies. Zo zijn er scholen die relatief hoog scoren op de productdimensie, ook relatief hoog op de procesdimensie bij BBL-leerwerkperiodes, maar weer relatief laag op de procesdimensie bij BOL-stages.

3.3 De waardering door bedrijven in branche-school-combinaties

Het uiteindelijke doel van het waarderingsonderzoek is om goed zicht te krijgen op de waardering van bedrijven voor opleidingen van de school in hun regio die voor hen het meest relevant zijn. Bij dit pilot-onderzoek bij bedrijven uit zes branches over opleidingen van zes scholen zijn er 36 branche-school combinaties mogelijk. In de praktijk waren dat er echter minder⁴.

Juist op het niveau van de branche-school combinaties laat dit pilot-onderzoek het grootste knelpunt zien: de té kleine N op dit niveau om betekenisvolle uitspraken te kunnen doen over de waardering door bedrijven van de opleidingen van 'hun school'. Onderstaand overzicht 3.3 geeft dan ook niet de waarderingscores in alle branche-school combinaties weer, maar beperkt zich tot een exemplarische weergave van de scores op twee ervan. Het gaat bij beide scholen om een combinatie met de installatietechniek. De ene school is een relatief grote school, de andere een relatief kleine. Omdat de installatietechniek de branche uit de pilot is met de grootste N (bij alle waarderingsdimensies) illustreren deze twee exemplarisch gekozen branche-school combinaties nog het best de N-problematiek voor branche-school combinaties. Voor andere branches is de N nog kleiner.

De reden om overzicht 3.3 in dit rapport op te nemen is dan ook niet om inhoudelijk vergelijkingen te maken tussen de waarderingscores in de twee branche-school combinaties. Daarvoor zijn de N's te klein en is bovendien niet duidelijk in hoeverre de scores een representatieve afspiegeling vormen van 'de' installatietechniek in de betreffende regio's. De belangrijkste reden om overzicht 3.3 hier te presenteren is een methodisch-praktische. Het overzicht biedt namelijk een inhoudelijk gevulde illustratie van hoe het format voor waarderingscores in branche-school combinaties er uit zou kunnen zien bij een brede uitrol van het waarderingsonderzoek waarin een voldoende N gewaarborgd is.

De eerste en de derde kolom in overzicht 3.3 bevatten de gemiddelde waarderingscores voor de installatietechniekopleidingen van respectievelijk school B en school C. De vijfde kolom bevat de gemiddelde waarderingscores voor de installatietechniekopleidingen van alle in de pilot betrokken scholen: als zodanig kunnen deze als referentie dienst doen voor de twee geselecteerde branche-school combinaties om zich met de hele branche te vergelijken. De tweede en de vierde kolom bevatten de gemiddelde waarderingscores voor alle opleidingen in de pilot van respectievelijk school B en school C. Zij kunnen als referentie dienen voor de twee bran-

4 Bepaalde branches haken slechts bij één school aan (bijv. de hoveniers) en niet elke school heeft voor elke branche relevante opleidingen in huis (bijv. bakkers-opleidingen).

che-school combinaties om zich met andere opleidingen van hun eigen school te vergelijken. Zo scoort bijvoorbeeld school B hoog op de kwaliteit van pas afgestudeerde BOL'ers (6.8) van haar opleidingen in de installatietechniek in vergelijking met het gemiddelde van alle scholen (6.4) en zeker in vergelijking met de score van school C (6.0). Ook scoren opleidingen voor de installatietechniek in school B (6.8) hoger dan het gemiddelde van alle (in de pilot betrokken) opleidingen in dezelfde school B (6.3).

Met nadruk zij nogmaals gesteld dat overzicht 3.3 slechts een mogelijk format bevat voor een eventueel bredere uitrol van het waarderingsonderzoek. Inhoudelijk kunnen hieraan geen conclusies verbonden worden.

Overzicht 3.3 – Exemplarisch voorbeeld waarderingscores op twee school-branchecombinaties (gemiddelde rapportcijfers)

	School B		School C		installatie- techniek
	(1) installatietechniek- opleidingen (N)	(2) alle opleidingen van deze school in het onderzoek (N)	(3) installatietechniek- opleidingen (N)	(4) alle opleidingen van deze school in het onderzoek (N)	(5) installatietechniek opleidingen van alle scholen in het onderzoek (N)
De productdimensie					
• kwaliteit pas afgestudeerde BOL'ers	6.8 (5)	6.3 (11)	6.0 (3)	6.0 (3)	6.4 (16)
• kwaliteit pas afgestudeerde BBL'ers	6.8 (7)	6.7 (13)	6.0 (4)	6.0 (4)	6.9 (26)
De procesdimensie t.a.v. BOL-stages					
• voorbereiding van bedrijf en stagiair	6.0 (10)	5.9 (28)	4.5 (2)	6.2 (5)	5.6 (30)
• afstemming tussen school en bedrijf	5.9 (10)	5.7 (28)	4.5 (2)	6.2 (5)	5.4 (30)
• begeleiding tijdens stage vanuit school	5.5 (10)	5.4 (28)	4.5 (2)	5.4 (5)	5.1 (30)
• beoordeling van de stagiaires	6.1 (10)	6.0 (28)	5.0 (2)	6.2 (5)	5.7 (30)
• contact tijdens stage met school	5.5 (10)	5.5 (28)	5.5 (2)	6.4 (5)	5.5 (30)
De procesdimensie t.a.v. BBL-leerwerkperiodes					
• voorbereiding van bedrijf en leerling-werknemers	6.0 (11)	6.0 (26)	5.4 (7)	6.0 (10)	6.0 (45)
• afstemming tussen school en bedrijf	4.9 (11)	5.6 (26)	4.7 (7)	5.6 (10)	5.6 (45)
• begeleiding tijdens leerwerkperiode vanuit school	5.0 (11)	5.5 (26)	4.9 (7)	5.4 (10)	5.4 (45)
• beoordeling van de leerling-werknemer	5.6 (11)	5.8 (26)	4.9 (7)	5.6 (10)	5.6 (45)
• contact tijdens leerwerkperiode met school	4.9 (11)	5.3 (26)	5.0 (7)	5.6 (10)	5.5 (45)
De randvoorwaardelijke dimensie					
• medewerking door school in samenwerking met bedrijf	6.0 (11)	6.2 (40)	4.9 (7)	5.4 (9)	5.9 (55)
• relatiemanagement van school met bedrijf	6.4 (11)	6.4 (37)	5.0 (7)	5.4 (9)	6.0 (53)

4 Verbreding en verdieping van onderzoeksgegevens

In voorgaande hoofdstukken is een vrij straight beeld gegeven van de waardering door de bedrijven in het pilot-onderzoek voor de voor hen relevante branche-opleidingen van de geselecteerde scholen. Op verzoek van de opdrachtgever wordt naar aanleiding daarvan in dit hoofdstuk aanvullend ingegaan op een drietal vragen.

Representativiteit en ophoging naar regioniveau

De eerste vraag is of de gepresenteerde uitkomsten een *representatief beeld* bieden op de waardering door bedrijven in de geselecteerde branches van mbo-opleidingen in Nederland. Hoewel het onderzoek eerste indicaties voor een positief antwoord op de vraag biedt, kan deze toch niet zonder meer bevestigend beantwoord worden. Daarvoor beperkt het pilot-onderzoek zich tot te weinig regio's die bovendien niet representatief geacht kunnen worden voor de situatie in alle regio's. Met name de kwaliteit van in verschillende regio's, i.c. door verschillende scholen aangeboden opleidingen kan daarvoor in principe te veel verschillen, waarbij bovendien van elkaar onderscheiden situaties en ontwikkelingen op regionale arbeidsmarkten sterk van invloed kunnen zijn op de waardering door bedrijven.

De standaarddeviaties van de gemiddelde waarderingsscores bevestigen dat er tussen bedrijven in het pilot-onderzoek grote verschillen bestaan in hun waardering van mbo-opleidingen, wat minder op de productdimensie maar nogal fors op de proces- en op de randvoorwaardelijke dimensie. Daaruit kan voorzichtig de conclusie getrokken worden dat de scores van de bedrijven in het onderzoek op de productdimensie – want in het algemeen meer gelijklopend – eerder naar het landelijk niveau gegeneraliseerd kunnen worden dan hun scores op de procesdimensie. Van belang in dit verband is bovendien het gegeven dat de waardering van bedrijven in het onderzoek voor mbo-opleidingen statistisch significant samenhangt met hun waardering voor zowel de inzet van de school in de samenwerking met het bedrijf als met de inspanningen die het bedrijf zelf zich getroost tijdens bpv-periodes. Verderop in dit hoofdstuk gaan we daar nader op in. Hier is deze constatering van belang omdat de inzet van de school en de inspanningen van het bedrijf zelf wel eens sterk zouden kunnen variëren al naargelang van de in de regio vigerende arbeidsmarktverhoudingen en de daar opgebouwde samenwerkingstraditie. Vooruitlopend op aanbevelingen in hoofdstuk 5, lijkt het dan ook alleszins de moeite waard om het pilot-onderzoek voor dezelfde branches als nu geselecteerd zijn te verbreden naar alle regio's i.c. mbo-instellingen in het land, en als zodanig een basis te leggen voor een landelijke monitor 'waardering van mbo-opleidingen door bedrijven'.

Een tweede vraag is in hoeverre de hier gepresenteerde uitkomsten van het onderzoek per branche 'opgehoogd' kunnen worden van schoolniveau naar het niveau van betekenisvol af te bakenen regio's, bijvoorbeeld Corop-regio's, RPA-regio's en/of provincies. De in het pilot-onderzoek betrokken scholen zijn gesitueerd in duidelijk verschillende regio's: Kop van Noord-Holland, Westland, Rivierenland, Zeeland, Zuid-Oost Brabant en Friesland. Als zodanig kunnen de waarderingsscores van bedrijven uit verschillende branches voor opleidingen aan de in de betreffende regio gevestigde school in principe beschouwd worden als indicatief voor de waardering van bedrijven uit de regio. Bedrijven uit branches die qua behoefte aan mbo'ers nauwe-

lijks of minder sterk vertegenwoordigd zijn in een regio zouden echter mbo-opleidingen anders kunnen waarderen dan bedrijven uit branches die wel sterk in de regio vertegenwoordigd zijn. De (exemplarische) verschillen tussen school B en school C in Overzicht 3.3 zouden voeding kunnen geven aan deze veronderstelling, ware het niet dat nu juist de installatietechniek als branche zich in de ene regio nauwelijks sterker manifesteert dan in de andere. Behalve de (te) geringe N om op het niveau van school-branchecombinaties verantwoorde uitspraken te kunnen doen (vgl. paragraaf 3.3), speelt bovendien het gegeven een rol dat in nogal wat regio's méér dan een school actief is. Los daarvan heeft het pilot-onderzoek zich geconcentreerd op bedrijven die met betreffende school uit hun regio van doen hebben, maar zijn geen gegevens in het pilot-onderzoek betrokken over de betekenis in de regio van de branche zelf.

Voor een verantwoord beeld van 'ophoog'-mogelijkheden van school- naar regioniveau zou het nodig zijn om de waarderingscores van verschillende scholen die in een regio actief zijn te sommeren of te middelen, en de resultaten daarvan te relateren aan gegevens over de betekenis van de branche in de betrokken regio.

Simulatie-achtige bewerkingen van de uit dit pilot-onderzoek beschikbare data kunnen noch betekenisvolle noch verantwoorde antwoorden geven op de genoemde twee vragen. Daarvoor zouden te veel niet onderbouwde aannames ingevoerd moeten worden en is het nu beschikbare datamateriaal daarvoor ontoereikend.

Verbanden tussen centrale variabelen

Een derde vraag betreft de relevantie van eventuele verbanden tussen centrale variabelen in het pilot-onderzoek, gegeven de in het vorige hoofdstuk 'straight' gepresenteerde waarderingscores. Het antwoord op deze vraag levert wel betekenisvolle gegevens op, zij het uiteraard binnen het gegeven steekproef- en responsekader. Op grond van aanvullende secundaire analyses kan het inzicht in de eerder gepresenteerde onderzoeksgegevens worden verdiept en kunnen onderzoeksgegevens nader geïnterpreteerd worden.

Om zicht te krijgen op factoren in de randvoorwaardelijke sfeer is aan de bedrijven gevraagd hoe zij de rol van de school waarderen in de samenwerking met het bedrijf. Overall leidt dat tot een gemiddeld rapportcijfers van 6.3.

Nadere analyses op het onderzoeksmateriaal wijzen uit dat er statistisch gezien een significant en zeer sterk positief verband is tussen de waardering van bedrijven voor de samenwerking door de school met het bedrijf en de waardering van bedrijven voor het relatiemanagement door de school: $r = .84$ Voor een nader overzicht, zie sectie E in het bijlagenboek (zie bijlage 1). De waardering door bedrijven voor de samenwerking door de school met het bedrijf en voor het relatiemanagement van de school verwijzen met andere woorden nagenoeg naar hetzelfde.

Interessant is vooral dat de waardering voor de samenwerking door de school met het bedrijf statistisch significant en zeer sterk positief samenhangt met vooral de waardering op de procesdimensie in zowel BOL (.67) als de BBL (.74). Ook de samenhang met de waardering voor de productdimensie is statistisch significant. Deze geldt voor de productdimensie van de BBL en is minder sterk (.28). Concreet betekent dit dat waar bedrijven de inzet van de school bij samenwerking met het bedrijf positief waarderen ook de rol van de school in de bpv positief gewaardeerd wordt en vice versa. Hetzelfde geldt – zij het in wat mindere mate – ook voor de kwaliteit van de pas afgestudeerde BBL'ers. Kennelijk is de door bedrijven gepercipieerde inspanning die de school zich getroost in haar samenwerking met het bedrijf een belangrijke

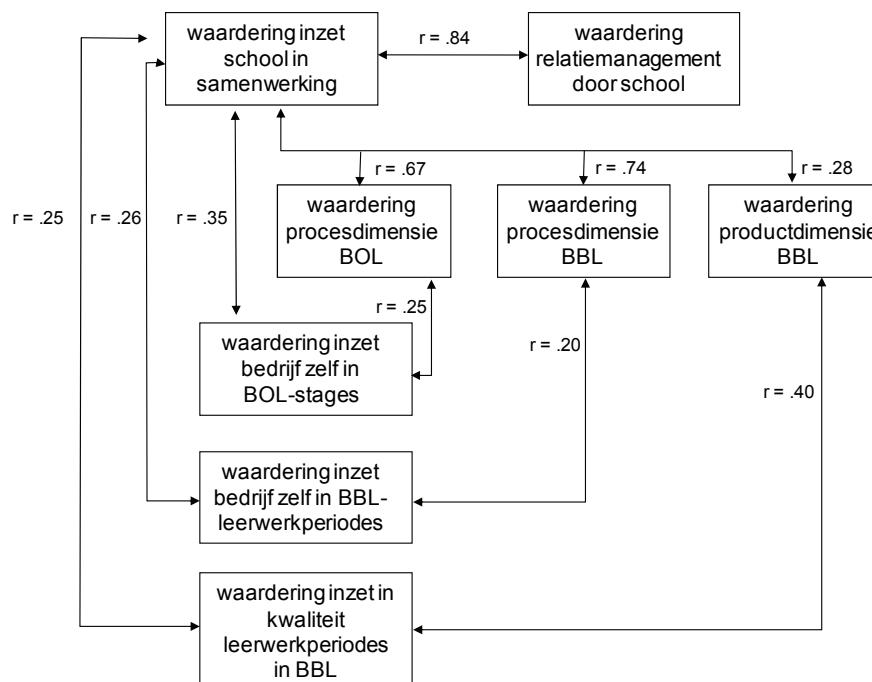
voorwaarde voor met name de waardering van het bedrijf voor de rol van de school in de bpv, en tot op zekere hoogte ook voor het 'product' dat de school levert. De samenhang tussen beide variabelen is evident, overigens zonder dat de richting van de causaliteit dat ook is. Met andere woorden, uit statistische gegevens is niet duidelijk 'wat de kip is en wat het ei'.

Aan bedrijven is ook gevraagd naar hun eigen inzet, met name waar het de samenwerking met de school en de zorg voor een kwalitatief goede bpv betreft. Deze zelfbeoordelingen leiden gemiddeld tot relatief hoge scores, bijvoorbeeld een 7.6 voor wat hun inzet bij de BOL-stage betreft en een 7.5 bij de BBL-leerwerkperiode (zie voor achtergrondinformatie sectie D, tabel 4.13 in het bijlagenboek (zie bijlage 1)).

Het oordeel van bedrijven over hun eigen inspanningen om de samenwerking met de school goed te laten verlopen hangt statistisch significant samen met hun oordeel over de inzet van de school in de samenwerking. Voor wat betreft inspanningen die het bedrijf zich zelf bij BOL-stages getroost bedraagt dat verband .35 en bij BBL-leerwerkperiodes .26. Specifiek waar het gaat om het oordeel van het bedrijf over zijn eigen inspanningen voor de kwaliteit van de stage in de BOL is dat verband .25.

Dit wijst al met al op het belang van wederkerigheid in de samenwerking tussen school en bedrijf. Naarmate bedrijven de inzet van de school daarin positief waarderen gaat dat in het algemeen gepaard met een positieve waardering van de eigen inspanningen terzake, en vice versa. De genoemde variabelen met betrekking tot de inzet van het bedrijf zelf hangen statistisch significant samen met de waardering van bedrijven voor de rol van de school in de bpv (resp. .25 voor de BOL en .20 voor de BBL), en in het bijzonder ook voor de productdimensie van de BBL (.40). Dit wijst er op dat de waardering van bedrijven voor met name de procesdimensie in de kern een zaak is van beider gezamenlijke inzet in de samenwerking tussen school en bedrijf.

De statistisch significante verbanden tussen genoemde variabelen kunnen als volgt schematisch worden weergegeven.

Het gaat in het bovengestelde om louter statistische samenhangen. Enerzijds is daarmee – zoals gezegd – geen causaliteitsrichting aangegeven, anderzijds is daarmee gezegd dat ze niet gelden binnen elke branche-schoolcombinatie. Wat dit laatste betreft is het interessant dat via typologieconstructie uit het datamateriaal ‘good’ en ‘bad’ practices in de wederzijdse samenwerking tussen school en bedrijf gedestilleerd kunnen worden. We zouden ook kunnen spreken van ‘witte’ en ‘zwarte’ raven in de samenwerking tussen school en bedrijf. Zo biedt overzicht 4.1 het voorbeeld van een ingang voor een interessante typologie⁵:

- ‘*witte raven*’ in de samenwerking: bedrijven waarderen de rol van de school bij de afstemming tussen school en bedrijf als goed én waarderen tegelijk hun eigen inbreng in de bpv hoog (cel a voor de BOL en cel a¹ voor de BBL);
- ‘*zwarte raven*’ in de samenwerking: de rol van de school wordt als slecht beoordeeld en de eigen inbreng van het bedrijf zelf als laag (cel b en b¹): beide – school en bedrijf – laten het dus ‘afweten’;
- *een witte én een zwarte raaf*: de school laat het afweten, het bedrijf doet zijn best (cel c en c¹);
- *een zwarte en een witte raaf*: bedrijf laat het afweten, de school doet zijn best (cel d en d¹).

Overzicht 4.1 – Waardering van bedrijven voor de kwaliteit van hun eigen inbreng in de bpv en voor de rol van de school in bpv bij de afstemming tussen school en bedrijf: percentages

Kwaliteit eigen inbreng door bedrijf:	Rol school:					
	goed	BOL		BBL		(N)
		slecht	(N)	goed	slecht	(N)
hoog	34% (a)	23% (c)	(35)	29% (a ¹)	29% (c ¹)	(31)
laag	7% (d)	43% (b)	(30)	9% (d ¹)	29% (b ¹)	(34)
Totaal	19%	30%	(103)	18%	31%	(99)

Het overzicht laat zien om hoeveel bedrijven het bij elk van deze types gaat. Op grond van het beschikbare datamateriaal zijn bedrijven per type tevens traceerbaar naar branche en regio, en kunnen in principe⁶ ook concreet geïdentificeerd worden. Als zodanig biedt dit interessante mogelijkheden voor een herbenadering van bedrijven uit bepaalde typen waarin verdiepend ingezoomd zou kunnen worden op de factoren waardoor en mechanismen waarlangs de – in de ogen van bedrijven – meer of minder optimale wisselwerking tussen beide tot stand komt.

5 Op een vergelijkbare wijze kunnen ook typologieën gemaakt worden op grond van combinaties van scores op andere centrale variabelen uit het pilot-onderzoek.

6 Uiteraard na vooraf toestemming van het bedrijf daarvoor verkregen te hebben.

5 Evaluatie van het onderzoeksinstrumentarium

De voorgaande hoofdstukken geven een eerste zicht op de waardering voor mbo-opleidingen door bedrijven uit het pilot-onderzoek. Het centrale doel van het pilot-onderzoek was echter om het gebruikte onderzoeksinstrumentarium te testen op haar geschiktheid voor een bredere uitrol van het waarderingsonderzoek.

Dat instrumentarium bestaat globaal uit twee componenten: de vragenlijst en de veldwerkbenadering. In dit hoofdstuk gaan we achtereenvolgens in op elk van beide componenten in het onderzoeksinstrumentarium.

5.1 Evaluatie van de vragenlijst

De vragenlijst voor het pilot-onderzoek is voorafgaand aan de pilot ontwikkeld als onderdeel van het plan van aanpak uit 2009⁷. Ten behoeve van de pilot is de vragenlijst verder aangescherpt vanuit suggesties door de begeleidingscommissie, door medewerkers van de MBO Raad en door ROA⁸. Voor de uiteindelijk in de pilot gebruikte vragenlijst, zie sectie A in het bijlagenboek (zie bijlage 1).

Aanwijzingen uit de analyses op gegevens uit de internetenquête

In de internetvragenlijst zijn onder diverse dimensies schalen met meerdere items opgenomen. Voor een test op betrouwbaarheid is voor een aantal schalen Cronbach's alfa berekend. De uitkomsten staan in overzicht 5.1, en laten zien dat de gehanteerde itemsets een grote mate van *betrouwbaarheid* hebben.

Overzicht 5.1 – Betrouwbaarheidscoëfficiënt van itemsets in de vragenlijst

		Cronbach's alfa
Productdimensie	schaal kwaliteit BOL opgeleiden	0,91
	schaal kwaliteit BBL opgeleiden	0,87
Proces dimensie	oordeel BOL binnenschools	0,77
	oordeel BBL binnenschools	0,82
Randvoorwaardelijke dimensie	intensiteit relatiemanagement	0,95
	imago indien samenwerking met school	0,95
	imago indien geen samenwerking met school	0,90

7 Vgl. Hövels, B. en K. Meijer (2009), *Plan van aanpak meting waardering bedrijfsleven*. Nijmegen: KBA (ongepubliceerd).

8 Het ROA is gevraagd als extern adviseur onder meer om mogelijk interessante verbindingen met gegevens uit haar schoolverlatersonderzoeken te kunnen aangeven.

Binnen de procesdimensie nemen de itemsets over de BOL-stages en de BPV-leerwerkperiodes een belangrijke plaats in. Om te zien in hoeverre de veronderstelling dat al deze items schaalbaar zijn en samen het begrip 'waardering voor de rol van de school bij de bpv' weergeven, is op de BOL- en de BBL-gegevens afzonderlijk een factoranalyse uitgevoerd⁹. In beide gevallen bleek er sprake te zijn van een situatie waarin alle items hoog tot zeer hoog laden op de eerste factor. Anders gezegd: de items in zowel de itemset voor de BOL als die voor de BBL kunnen als een operationalisering van het ééndimensionale begrip 'waardering voor de rol van de school bij de bpv' beschouwd worden.

Voor de centrale dimensies in het pilot-onderzoek zijn waarderingsscores op twee manieren vastgesteld: via een rapportcijfer (van 1 t/m 10) 'allesoverziend' én via de waardering voor onderliggende items op een vijfpuntsschaal (van slecht tot goed). Overzicht 5.2 laat zien dat er een duidelijke *interne samenhang* is tussen de scores die op beide manieren tot stand komen. Anders gezegd: op basis van de ene score is de andere score goed tot zeer goed te schatten. Gesteld kan dus worden dat een respondent bij het geven van zijn of haar mening over een aspect van bijvoorbeeld een stage op beide schalen een sterk overeenkomende score geeft¹⁰.

Overzicht 5.2 – *Samenhang tussen metingen van eenzelfde (sub-)dimensie via overall-rapportcijfer per (sub)dimensie (op 10-puntsschaal) en via gemiddelde beoordeling van concrete items per (sub-)dimensie (op 5-puntsschaal)*

Productdimensie		correlatiecoëfficiënten tussen rapportcijfer en gemiddelde schaalscore ¹
BOL	kwaliteit pas opgeleide BOL-er	0,64
BBL	kwaliteit pas opgeleide BBL-er	0,62
Procesdimensie		
BOL	overall waardering stage	0,85
	- voorbereiding bedrijf en stagiair	0,73
	- afstemming school en bedrijf	0,72
	- begeleiding vanuit school	0,78
	- beoordeling van stagiair	0,73
	- contact school – bedrijf	0,80
BBL	overall waardering leerwerkperiode	0,78
	- voorbereiding bedrijf en IIn-werknemer	0,66
	- afstemming school en bedrijf	0,70
	- begeleiding vanuit school	0,83
	- beoordeling van IIn-werknemer	0,83
	- contact school – bedrijf	0,74
Randvoorwaardelijke dimensie		
bedrijf	inzet bedrijf bij BOL-stages	0,38
	inzet bedrijf bij BBL-leerwerkperiodes	0,41

1. Voor elk van de gepresenteerde coëfficiënten geldt het significantieniveau $p < 0.001$.

9 SPSS: Principal Component Analysis met quartimax rotation and Kaiser normalisation uitgevoerd.

10 In het voorgaande hoofdstuk is met name gerapporteerd in termen van (gemiddelde) rapportcijfers. Om per dimensie nader gedetailleerde informatie te geven staan, in de tekst dan wel in Bijlage 4, de scores op de afzonderlijke (vijfpunts) dimensieschalen en items vermeld.

Aanwijzingen uit de verdiepende interviews

Een centrale vraag in de verdiepende interviews ¹¹ was of de in de internetenquête gehanteerde vragenlijst een goed instrument is om de waardering van bedrijven voor het mbo te meten. Vijf experts uit bedrijven in evenveel branches hebben eerst zelf de internetvragenlijst ingevuld. Zij zijn mede op grond daarvan van oordeel dat het een goed instrument is om werkgeverstevredenheid over het mbo te meten. Dit vormt een bevestiging voor de *validiteit* van de vragenlijst. Wel zijn door hen concrete suggesties gedaan in het kader van de bredere uitrol van het waarderingsonderzoek. Deze hebben onder meer betrekking (a) op mogelijkheden om de vragenlijst in te korten, (b) op het belang van terugkoppeling van de onderzoeksresultaten naar het bedrijf i.c. de branche-schoolcombinatie en (c) op het maken van een onderscheid in respondenten binnen een bedrijf. Dat wil zeggen, tussen degene die vragen met betrekking tot de procesdimensie (i.c. de bpv) beantwoordt (de praktijkleermeester) en degene die vragen met betrekking tot de productdimensie beantwoordt (de bedrijfsleiding).

De overall-conclusie is dat de vragenlijst beschouwd kan worden als een valide en betrouwbaar instrument. Afgezien van enkele concrete suggesties voor verbetering is ze ook in de praktijk goed hanteerbaar.

5.2 Evaluatie van de veldwerkbenadering

De procedure en de gerealiseerde respons

In het kort wordt hier nog eens de in de pilot gevolgde procedure geschetst bij het verzamelen van de gegevens. Deze heeft dus geleid tot de gerealiseerde respons, dat wil zeggen een totale onderzoekspopulatie van 318 bedrijven.

- Gestart is met het stellen van een na te streven response door 20 bedrijven per brancheschool combinatie.
Dit aantal is bepaald op basis van een kosten – baten analyse. Qua baten levert een groep van 20 bedrijven nog net voldoende ‘steverige’ gegevens op, zeker om indicatieve, ‘eerste zicht’ uitspraken te kunnen doen. Qua kosten werd een schriftelijk / internetbenadering in zes branches inclusief een telefonische ronderonde uitvoerbaar geacht binnen de randvoorwaarden van uitvoeringstijd en geschat budget.
- Er is uitgegaan van een responsepercentage van 25. Aan de brancheorganisaties is daarom gevraagd om per schoolregio tenminste 80 adressen op te leveren.
Het totaal aantal van 400 adressen (5 ROC x 80 adressen) bleek slechts voor twee branches – installatietechniek en metaal – haalbaar. Bij de andere branches lag het aantal aangeleverde adressen beduidend lager (gehandicaptenzorg: 8%, bakkerij: 47%, welzijn: 48% en hoveniers: 79% van het gewenste aantal). Daarbij kwam dat de verdeling van de adressen over de regio's niet gelijk was. Zo varieerde het aantal adressen per schoolregio binnen de sector welzijn tussen de 20 en 105.
- Branche organisaties informeren hun leden over het onderzoek. Dit gebeurde in het algemeen op de eigen website.
Vanuit OTIB informeerde Uneto-VNI de leden per brief. Ook is informatie over het onderzoek opgenomen in de mail die aan de bedrijven gestuurd is.

11 Voor een verslag van de interviews, zie sectie C in het bijlagenboek (zie bijlage1).

- Ter verhoging van de response zijn rappel-emails gestuurd. Hiervan bleek een positief effect uit te gaan. In de eerste dagen na een rappel steeg de response zichtbaar. Bij non-respons is er telefonisch contact opgenomen met bedrijven in de branches bakkerij, gehandicaptenzorg, hoveniers en welzijn. Bij vrijwel alle bedrijven bleek of de respondent of een secretariaatsmedewerkster bereikbaar. De belangrijkste redenen om niet deel te nemen waren geen interesse in het onderzoek en geen tijd. Afwezigheid van de benaderde respondent werd een enkele keer als reden genoemd.

Uiteindelijk werd een totale response gerealiseerd van 318 bedrijven. De op 25% gestelde responsnorm werd in drie branches gehaald. Deze norm werd in 4 branche – school combinaties gehaald. In absolute zin werd een response van 18 of meer antwoorden gehaald in 9 branche – school combinaties.

De *conclusie* moet zijn dat de N te gering is om per branche-school combinatie een voldoende representatief beeld te kunnen geven.

Filtering in de vraagstelling en de gerealiseerde respons

In het vorige hoofdstuk is reeds geattendeerd op de filtering in de vraagstelling en consequenties daarvan in termen van een sterk variërende respons per waarderingsdimensie i.c. vragenblok.

De responsegegevens zijn gebaseerd op het aantal bedrijven dat de internetvragenlijst geopend heeft en – minimaal een deel van – de vragen beantwoordt. Niet alle vragenblokken in de lijst zijn van toepassing voor alle bedrijven. Per dimensie loopt het aantal responderende bedrijven dan ook sterk uiteen:

- Van de 318 bedrijven zijn er 117 die niet met de betreffende opleiding van de betreffende school samenwerken; van 10 is dit onbekend.
- Productdimensie: van de resterende 191 bedrijven hebben er 45 BBL-ers in dienst genomen en 51 BBL-ers.
- Procesdimensie: de vragen over de BOL-stages zijn door 103 bedrijven ingevuld en die over de BBL-leerwerkperiodes door 99.
- Randvoorwaardelijke dimensie: op de vragen over samenwerking met de school antwoorden tussen de 94 en 163 bedrijven.

Overzicht 2.2 (hoofdstuk 2) geeft een nader beeld van de opbouw van de onderzoekspopulatie.

Per branche-school combinatie hebben gemiddeld 8 bedrijven bruikbare informatie verstrekt over elk van de drie centrale waarderingsdimensies in de vragenlijst. Per branche-school combinatie geldt dat het op de productdimensie gemiddeld om waarderingsgegevens over 1 tot 2 BOL-ers en BBL-ers en op de procesdimensie gemiddeld over 4 stageplaatsen en 4 leerwerkplekken gaat. Dit zijn aantallen waarop, op dit niveau, geen representatieve uitspraken over de waardering van bedrijven voor mbo-opleidingen gedaan kunnen worden.

De *conclusie* is dan ook dat zeker voor branche-school combinaties het pilot-onderzoek geen representatieve gegevens heeft opgeleverd.

5.3 Slotsom

Alles overziend kan de vragenlijst beschouwd worden als een valide en betrouwbaar instrument voor de waardering door bedrijven van mbo-opleidingen. De gerealiseerde respons is echter te laag, zeker op het niveau van branche-school combinaties, om tot representatieve uitspraken te komen. Met andere woorden, gesteld kan worden dat het gehanteerde onderzoeksinstrumentarium wel beantwoordt aan het validiteits- en aan het betrouwbaarheids criterium, maar niet aan het dekkingsgraad (representativiteits-)criterium.

In het laatste hoofdstuk worden aanbevelingen geformuleerd om bij een bredere uitrol van het waarderingsonderzoek daaraan het hoofd te kunnen bieden.

6 Leerervaringen en aanbevelingen

Dit onderzoek onder bedrijven naar hun waardering voor het mbo had het karakter van een pilot waarin het testen van het onderzoeksinstrumentarium centraal stond. Het doel van de pilot was om op basis van de bevindingen een gefundeerde beslissing te kunnen nemen over een brede uitrol van het onderzoek naar de waardering van bedrijven voor het mbo naar meerdere branches en scholen. Validiteit, betrouwbaarheid en dekkingsgraad van het onderzoeksinstrumentarium zijn daarvoor de primaire criteria.

In dit laatste hoofdstuk worden puntsgewijze eerst de belangrijkste conclusies uit de pilot geformuleerd. Daarna wordt ingegaan op de opgedane leerervaringen en worden op basis daarvan aanbevelingen voor een bredere uitrol gedaan.

Belangrijkste conclusie

Globaal bevat het onderzoeksinstrumentarium twee componenten: a) de vragenlijst die gebruikt is voor de enquête onder bedrijven en b) de werkwijze die gehanteerd is voor het trekken van een steekproef van bedrijven en het verkrijgen van de respons.

De *belangrijkste conclusie* uit het pilot-onderzoek is tweeledig.

- a. De *vragenlijst blijkt geschikt* om de waardering van bedrijven voor mbo-opleidingen op een valide en betrouwbare wijze te meten.
- b. De *gevolgde werkwijze in het veldwerk leidt niet tot een voldoende dekkingsgraad* van bedrijven om op een verantwoorde manier representatieve uitspraken te kunnen doen over de waardering van bedrijven voor mbo-opleidingen van de school waarmee zij te maken hebben. Daarvoor is de N per branche-school-combinatie in het algemeen te klein en is bovendien onzeker of de responderende bedrijven een voldoende afspiegeling vormen van het voor de school i.c. de opleiding relevante bedrijfsleven.

De vragenlijst

1. De *validiteit en betrouwbaarheid van de vragenlijst* zijn op hun waarde getest in de enquête onder bedrijven en in de verdiepende interviews nog eens uitdrukkelijk bevestigd. Gemeten wordt wat gemeten moet worden (validiteit) en dat gebeurt op een éénnigige, uni-interpreteerbare manier (betrouwbaarheid).

Het instrument levert gegevens op die geanalyseerd kunnen worden met het oog op het verkrijgen van *scores van bedrijven op de centrale dimensies* die voor de waardering van bedrijven voor het mbo relevant geacht kunnen worden. Zowel de product- als de procesdimensie komen goed naar voren, en scores op de randvoorwaardelijke dimensie bieden bovendien interessante aanknopingspunten voor verbeteracties door zowel scholen als bedrijven.

Aanbeveling is om bij een bredere uitrol van het waarderingsonderzoek voor de vragenlijst op hoofdlijnen hetzelfde stramien en dezelfde inhoud aan te houden.

2. Wel zijn er aanwijzingen dat de vragenlijst door sommige bedrijven als *nogal / te lang* wordt ervaren, gelet onder meer op de 'invulmoeheid' die in een aantal gevallen aan het eind van de vragenlijst blijkt doordat daar bepaalde vragen niet meer zijn beantwoord. Ook in verdiepende interviews wordt gewezen op het praktische bezwaar van de lengte van de vragenlijst.

Aanbeveling is om nog eens scherp te bezien in hoeverre en waar inkorting mogelijk is. Hoewel er uit de verdiepende interviews ook suggesties komen voor uitbreiding (met name met vragen over de rol van bedrijven zelf), bieden deze ook concrete aanknopingspunten om tot inkorting te komen.

3. Met name voor de *procesdimensie* geldt dat de vragenlijst een grote hoeveelheid subdimensies en daar onderliggende items bevat. Factoranalyses wijzen uit dat deze items alle verwijzen *naar één* – afhankelijk van de gebruikte rotatiemethode ten hoogste twee – *dimensie, te weten 'de waardering van het bedrijf voor de rol van de school ten aanzien van de bpv'*.

In principe zou op dit punt de vragenlijst ingekort kunnen worden en zich bijvoorbeeld alleen kunnen beperken tot de subdimensies van de procesdimensie. Daar tegen spreekt dat bedrijven door de uitgebreide set van per subdimensie voorgelegde items wel op het juiste spoor gezet worden om vragen over de procesdimensie weloverwogen te beantwoorden. In elk geval blijkt het van belang waar het de procesdimensie betreft het onderscheid tussen BOL en BBL aan te houden.

Aanbeveling is om in de bredere uitrol van het waarderingsonderzoek de vragen met betrekking tot de procesdimensie te beperken tot de daar onderscheiden 5 subdimensies, en in de voorgenomen monitoring van het bpv-protocol tevens de uitgebreide lijst van items per subdimensie op te nemen. Dit laatste biedt bovendien geconcretiseerde 'stuurinformatie' ter optimalisering in de praktijk van de procesdimensie.

4. De scores op de onderscheiden waarderingsdimensies hebben elk hun eigen betekenis: de productdimensie staat in principe los van de procesdimensie. Aan de *verschillende dimensies zijn geen gewichten* toegekend, waardoor per bedrijf niet één overall-waarderingscore kan worden toegekend.

Dit pleit voor twee afzonderlijke benaderingen, één specifiek gericht op de productdimensie, en één specifiek gericht op de procesdimensie. Indien wel een geïntegreerde benadering wenselijk geacht wordt, leidt het tot de *aanbeveling* om in de bredere uitrol van het waarderingsonderzoek een zorgvuldige procedure in te bouwen om vanuit het perspectief van bedrijven het onderlinge gewicht van de dimensies te bepalen.

5. Opvallend zijn de soms forse *standaardafwijkingen* ten opzichte van het gemiddelde die geconstateerd worden in de waardering door bedrijven. Dit betekent dat bedrijven eenzelfde opleiding vaak nogal verschillend waarderen. Enerzijds kan dit te maken hebben met het gegeven dat bedrijven zelf de rol van de opleiding verschillend percipiëren, anderzijds zou dit toegeschreven kunnen worden aan verschillende werkwijzen binnen een en dezelfde opleiding.

In dit verband is de *aanbeveling* op zijn plaats om in analyses van gegevens die uit een bredere uitrol van waarderingsonderzoek verkregen worden tenminste ook aandacht te schenken aan kenmerken van het bedrijf en de waardering die het bedrijf geeft over haar eigen inzet bij de bpv en in de samenwerking met de school. Verdiepende analyses op het datamateriaal uit het pilot-onderzoek ondersteunen de these dat de mate van (positieve) waardering door bedrijven van mbo-opleidingen niet los staat van de mate van (goede) samenwerking tussen school en bedrijf en van beider inspanningen daarin.

Gevolgde werkwijze in veldwerk

6. De in samenspraak met opdrachtgevers gekozen werkwijze in het veldwerk heeft geleid tot een volstrekt *onvoldoende aantal responderende bedrijven* om op een verantwoorde manier waarderingsuitspraken te doen over branche-school-combinaties. Ondanks een grote bereidheid om hun medewerking aan het onderzoek te verlenen en hun inspanningen om lid-bedrijven tot medewerking aan te zetten, ondanks intensieve contacten van de onderzoekers met betrokkenen over de te hanteren benaderingswijze om bedrijven te stimuleren aan het onderzoek mee te werken en ondanks diverse rappels aan (nog niet responderende) bedrijven om alsnog mee te doen, is de N over de hele linie onder de maat gebleven.

De te kleine N betreft in de eerste plaats het aantal überhaupt responderende bedrijven per branche-schoolcombinatie en in de tweede plaats het aantal responderende bedrijven voor met name de productdimensie.

De *aanbeveling* voor de bredere uitrol is dan ook tweeërlei.

Ten eerste zou behalve de nu gehanteerde ingang voor steekproeftrekking via brancheorganisaties, gekozen kunnen worden voor *aanvullende ingangen* via O&O-fondsen, betrokken kenniscentra en/of bedrijvenbestanden van betrokken scholen i.c. opleidingen. Wellicht kunnen ook de Kamers van Koophandel daarin een rol vervullen. Elk van deze aanvullende ingangen heeft zijn eigen voor- en nadelen te hebben. Belangrijk is in elk geval dat de kans op een maximale respons wordt geoptimaliseerd, onder meer door zorgvuldige afstemming vóóraf over vulling van het steekproefkader en door intensieve inzet door betrokken gremia. Bij voorkeur zou per branche-schoolcombinatie in onderlinge afstemming tussen genoemde gremia het steekproefkader bepaald moeten worden, mede in relatie met de samenstelling van het bedrijvenbestand per branche-schoolcombinatie.

Uit de verdiepende interviews kwam zelfs als suggestie naar voren om langs een of andere weg deelname door bedrijven aan het waarderingsonderzoek verplichtend te stellen.

In de tweede plaats zou gekozen kunnen worden voor een benadering van bedrijven met *twee aparte vragenlijsten*, waarvan zij – afhankelijk van de situatie waarin zij zich bevinden – er slechts één dan wel beide invullen. De ene vragenlijst concentreert zich alléén op de productdimensie, de andere alléén op de procesdimensie.

De vragenlijst over de productdimensie richt zich – anders dan nu in het pilot-onderzoek gebeurd is – uitdrukkelijk ook op bedrijven die in het geheel geen contact hebben met de school uit hun regio over mbo-opleidingen, maar in principe wel pas afgestudeerde mbo'ers in dienst kunnen hebben genomen dan wel in hun selectie- en wervingsbeleid ervaring hebben met pas afgestudeerde mbo'ers. Indien gewenst kan dan bovendien aan hen gevraagd worden naar hun waardering van pas afgestudeerde hbo'ers, sèc dan wel in verge-

lijking met mbo'ers, waardoor de waardering van op de arbeidsmarkt startende mbo'ers en hbo'ers in wederzijds perspectief geplaatst kan worden.

De vragenlijst over de procesdimensie is louter gericht op leerbedrijven. Overwogen kan bovendien worden om mede op grond van de bevindingen uit het pilot-onderzoek de betreffende vragenbatterijen aanzienlijk in te korten¹² en gelijk op te laten lopen respectievelijk aan te vullen met vragen die in het kader van de voorgenomen monitoring van het 'bpv-protocol' relevant zijn.

Interessant is een suggestie uit de verdiepende interviews om rond scholen *vaste panels van bedrijven* te bepalen, die hun waardering laten geven via invulling van de vragenlijst, en dat van tijd tot tijd – bijvoorbeeld eens per jaar of eens per twee jaar – te herhalen.

7. Een extra aandachtspunt betreft degene binnen het bedrijf die de vragenlijst invult. Gezien het gegeven dat verreweg het merendeel (84%) van de bedrijven uit het pilot-onderzoek gerekend kan worden tot het midden- en kleinbedrijf (minder dan 100 werknemers), bevreemdt het niet dat de vragenlijst voor 60 procent van de bedrijven is ingevuld door de directeur, bedrijfsleider of manager, 15 procent door het hoofd P&O en slechts in 10 procent van de bedrijven door een praktijkopleider en/of hoofd opleidingen. In het mkb heeft namelijk de directeur ook vaak de rol van praktijkopleider i.c. praktijkleermeester.

Aanbeveling is om waar de praktijkleermeester of stagecoördinator iemand anders is dan de directeur of het hoofd P&O het bedrijf expliciet te verzoeken om met name de vragen over de procesdimensie in te (laten) vullen door de praktijkleermeester en over de productdimensie door de directeur en/of het hoofd P&O.

8. Het pilot-onderzoek heeft laten zien dat van de responderende bedrijven die samenwerken of contact hebben met de school over mbo-opleidingen een relatief gering aantal de afgelopen twee jaar metterdaad pas afgestudeerde mbo'ers van deze school in dienst heeft genomen.

Aanbeveling is om de vraagstelling op dit punt minder conjunctuurgevoelig te maken, bijvoorbeeld of door de vraag niet te beperken tot pas afgestudeerde mbo die de laatste twee maar die de laatste vijf jaar zijn aangenomen, of door de vraag algemener te stellen over überhaupt door het bedrijf aangenomen pas afgestudeerde mbo'ers.

In combinatie daarmee zou per branche-school combinatie doelgericht gezocht kunnen worden naar bedrijven waar de pas opgeleide mbo'ers zijn gaan werken. Schoolverlaters-onderzoek van de school zelf of van ROA zou daarbij behulpzaam kunnen zijn.

9. Een extra-aandachtspunt in dit verband is dat sommige scholen i.c. opleidingen per definitie een groter aantal (leer-)bedrijven in de regio hebben dan andere, en bovendien dat sommige scholen i.c. opleidingen meer pas afgestudeerden toeleveren dan andere. Dit betekent dat de N die nodig is voor een representatief beeld sterk kan verschillen tussen school-branche combinaties.

12 De verschillende aspecten (items) over de rol van de school bij de bpv blijken empirisch naar één, hoogstens twee dimensies te verwijzen.

Aanbeveling: de omvang en samenstelling van de steekproef zullen vóóraf bepaald moeten worden, en die kunnen per branche-school combinatie verschillen. Ook de eerste aanbeveling sub punt 6 verwijst daarnaar.

10. Een apart aandachtspunt in dit verband is de benadering van het *grootbedrijf*. Met name het onderzoek bij bedrijven in de gehandicaptenzorg heeft geleerd dat de enquête en het verzoek om medewerking aan het onderzoek terecht is gekomen op concernniveau, en ook vanuit concernperspectief wordt ingevuld.

Aanbeveling is om voor het grootbedrijf nadrukkelijk een werkwijze te hanteren die waarborgt dat de enquête ingevuld wordt vanuit de voor de school i.c. opleiding relevante locaties of vestigingen.

Eerste zicht op inhoudelijke resultaten

11. Dit rapport biedt een eerste zicht op *inhoudelijke resultaten* van het pilot-onderzoek. Gezien de beperkte reikwijdte van dit onderzoek en de genoemde beperkingen met betrekking tot de N, zijn deze slechts indicatief van betekenis en kan er zeker geen representatieve waarde aan worden toegekend.

Deze zijn in dit rapport opgenomen, enerzijds vanwege methodische overwegingen (met name ter illustratie van het analyse- en rapportagestramien) en anderzijds om de opdrachtgever te informeren over eerste indicaties.

Aanbeveling is om ter voorkoming van misverstanden de inhoudelijke resultaten nadrukkelijk slechts onder de genoemde voorbehouden te verspreiden.

12. De verdiepende interviews maken duidelijk dat het van belang is om inhoudelijke resultaten van het onderzoek terug te koppelen naar betrokken gremia van bedrijven en scholen, teneinde hen de mogelijkheid te bieden daarover met elkaar van gedachten te wisselen met het oog op optimalisering van hun onderlinge samenwerking. De verdiepende interviews laten zien dat de bruikbaarheid en benutting van de onderzoeksresultaten in de relatie van bedrijven met scholen uiterst cruciaal wordt geacht, ook om draagvlak voor het waarderingsonderzoek te genereren, te behouden en/of te versterken. Bovendien versterkt het de binding van de bedrijven en scholen met het onderzoek.

De *aanbeveling* is tweeledig. In de eerste plaats is het van belang om (verantwoorde) uitkomsten van het waarderingsonderzoek bij een brede uitrol ter beschikking te stellen aan betrokken branche-school combinaties. In de tweede plaats lijkt het relevant om met enkele branche-school combinaties uit de pilot te spreken over de uitkomsten van het pilot-onderzoek, met name om uit het veld zelf te vernemen in hoeverre het gehanteerde format voor presentatie van de resultaten voor hen betekenisvol en bruikbaar is. Daarbij zal overigens dezelfde terughoudendheid in acht genomen dienen te worden als vermeld sub punt 11.

Slotsom

Alles overziend is er nu een goed instrument voorhanden om de waardering van bedrijven voor mbo-opleidingen te meten, maar dient de veldwerkbenadering anders georganiseerd te worden

om een bredere uitrol van het waarderingsonderzoek betekenisvol te kunnen realiseren. De leerervaringen uit het pilot-onderzoek en de daarop gebaseerde aanbevelingen maken duidelijk dat het een complexe materie betreft en een te simplificerende aanpak van de bredere uitrol onverantwoord is.

Het lijkt in elk geval van essentieel belang om de aandacht per branche-school combinatie expliciet alleen te richten op een voldoende (branche-regiospecifieke) afspiegeling van (alléén) aan de betreffende school i.c. opleiding gerelateerde bedrijven. Ook ten behoeve van het draagvlak dient daarbij expliciet rekening gehouden te worden met het feitelijk gebruik i.c. de gebruiksmogelijkheden van de resulterende gegevens voor bedrijven in de interactie met 'hun scholen'.

Bijlagen

Bijlage 1 – Inhoud en beschikbaarheid van het Bijlagenboek

Achtergrondinformatie over en nadere uitwerkingen van onderdelen van de pilot zijn opgenomen in een separaat verschenen Bijlagenboek.

Hövels, Ben, Kees Meijer, Kees Hoogendijk (2011): *De waardering van bedrijven voor het mbo: een pilot - verslag van een pilot-onderzoek naar het meten van de waardering van het bedrijfsleven voor het middelbaar beroepsonderwijs BIJLAGENBOEK*. Nijmegen, KBA

Het bijlagenboek telt vijf secties:

Sectie A – De vragenlijst voor de enquête onder bedrijven

Sectie B – Verloop veldwerk van enquête onder bedrijven

Sectie C – Verslag verdiepende interviews

Sectie D – Enquêteresultaten nader gedetailleerd

Sectie E – Overzicht van correlaties tussen centrale variabelen

Het bijlagenboek kan worden gedownload vanaf de website van KBA (www.kbanijmegen.nl) en kan opgevraagd worden bij KBA, postbus 1422, 6501 BK Nijmegen.

